

АЛКОГОЛГА ҚАРАМЛИК ВА УНИНГ ПРОФИЛАКТИКАСИГА ТИЗИМЛИ ЁНДАШУВ

Авезова Гулойим Саттаровна,

Тошкент тиббий академияси.

✓ Резюме

Спиртли ичимликлар дунёнинг деярли барча мамлакатларида истеъмол қилинади, шунга қарамасдан у одамлар ҳаётининг турли жиҳатларига таъсир қилади ва жамиятга иқтисодий зарар етказади. Алкоголнинг салбий таъсири ижтимоий ва тиббий жиҳатдан турли шаклларда намоён бўлади. Спиртли ичимликларни истеъмол қилиш ўтмишида ҳам ҳозирги кундагидек жамиятнинг ажралмас қисми бўлиб, унинг салбий оқибатларига қарамасдан келажакда ҳам худди у худди шундай позицияда сақланиб қолади. Мақолада турли мамлакатларнинг алкоголь ва ичкиликбозларга нисбатан олиб борган сиёсати кўриб чиқилиб, Ўзбекистон Республикасининг алкоголизмни камайтириш ва ичкиликбозликка қарши кураш, ҳамда соғлом турмуш тарзини шакллантиришга қаратилган асосий қонун ҳужжатлари таҳлил қилинган.

Калит сўзлар: алкоголизм, давлат сиёсати, алкоголизм профилактикаси, соғлом турмуш тарзи.

АЛКОГОЛЬНАЯ ЗАВИСИМОСТЬ И СИСТЕМНЫЙ ПОДХОД К ПРОФИЛАКТИКЕ

Авезова Г.С.,

Ташкентская медицинская академия.

✓ Резюме

Алкоголь употребляется почти во всех странах мира, воздействует на различные аспекты жизни людей и наносит экономический ущерб обществу. Негативное влияние алкоголя имеет разные формы проявления как социального, так и медицинского характера. Современное состояние проблемы и история вопроса позволяют считать, что употребление алкоголя является неотъемлемой частью жизни общества и будет играть такую же роль в будущем, несмотря на негативные последствия его употребления. В статье сделан обзор политики различных стран в отношении алкоголя и зависимых от алкоголя, рассмотрены основные Законодательные акты Республики Узбекистан, направленные на снижение алкоголизма и борьбу с алкогольной зависимостью, а также формирование здорового образа жизни.

Ключевые слова: алкоголизм, государственная политика, профилактика алкоголизма, здоровый образ жизни.

ALCOHOL DEPENDENCE AND A SYSTEMATIC APPROACH TO PREVENTION

Avezova G.S.,

Tashkent medical Academy.

✓ Resume

Alcohol is consumed in almost all countries of the world, affects various aspects of people's lives and causes economic damage to society. The negative impact of alcohol has different forms of manifestation, both social and medical. The current state of the problem and the history of the issue allow us to believe that alcohol consumption is an integral part of society and will play the same role in the future, despite the negative consequences of its use. The article reviews the policies of various countries in relation to alcohol and alcohol addicts, examines the main Legislative acts of the Republic of Uzbekistan aimed at reducing alcoholism and combating alcohol dependence, as well as the formation of a healthy lifestyle.

Keywords: alcoholism, state policy, prevention of alcoholism, healthy lifestyle.

Долзарблиги

Алкоголизмга қарши ўтказилаётган интенсив ва фаол тиббий чора-тадбирларга қарамасдан, бутун дунёда алкоголизм муаммоси долзарб бўлиб қолмоқда. Жаҳон Соғлиқни сақлаш ташкилоти (ЖССТ) [16] маълумотларига кўра, ҳар йили спиртли ичимликлар истеъмол қилиш натижасида 3,3 миллион киши нобуд бўлади. Бутун дунёда йилига 15-29 ёшгача бўлган ёшлар орасида 320 минг спиртли ичимликлар билан боғлиқ ўлим ҳолатлари қайд этилиб, бу ёш гуруҳида барча ўлим сабабларининг 9,0% ини ташкил қилади. Спиртли ичимликлар жиддий ижтимоий ва ривожланиш муаммолари билан боғлиқ, зўравонлик, шу жумладан, болаларга бепарволик, уларнинг қаровсиз қолиши каби жиддий оқибатларга сабаб бўлди [5,10,13,15].

Ҳозирги иқтисодий шароит ва соғлиқни сақлаш-ни ислоҳ қилиш даврида спиртли ичимликларга қарамлик тиббий ва ижтимоий жиҳатдан энг долзарб муаммолардан бири бўлиб, оила ва иш жойида турли касалликлар, номутаносиб хатти-ҳаракатлар, низоли вазиятларнинг пайдо бўлишига олиб келади. Маълумки, ичкиликбозлик ва алкоголизм ишлаб чиқариш жароҳатларининг асосий сабабларидан биридир. Спиртли ичимликларни ҳаддан ташқари кўп ичадиган одамлар орасида турли сабаблардан ўлганлар сони умумий аҳолига нисбатан 2 - 4 баробаргача кўпни ташкил қилади. Ўлим даражаси нафақат жароҳатлар билан, балки ортиқча спиртли ичимликларни истеъмол қилиш оқибатида юзага келадиган касалликлар билан ҳам боғлиқдир. Бунинг оқибатида биринчи навбатда, юрак-қон томир ва ошқозон-ичак тизими касаллик-

лари ривожланади. Бундан ташқари, алкоголизмнинг ўзига хос касалликлари: жигар циррози, кардиомиопатия, рухий - эмоционал психозлар, шахснинг дегаррадиацияси ва бошқалар келиб чиқади [4,5,10,13].

Мақоланинг мақсади: Ўзбекистон Республикасининг (шу жумладан, СССР нинг ҳам) ичкиликбозликка қарши курашиш ва алкоголизмнинг олдини олишга қаратилган қонун ҳужжатларини кўриб чиқиш.

Тадқиқот материаллари: Ўзбекистон Республикасининг қонун ҳужжатлари, адабиётлар манбалари.

Тадқиқот усуллари: информацион-аналитик.

Натижа ва таҳлиллари

Спиртли ичимликларни истеъмол қилиш ва спиртли ичимликларга муносабат турли даврларда, хусусан турли мамлакатларда ўз тарихига эга. Таркибида спирт сақловчи ичимликларни ичишни тақиқловчи чоралар қадимдан қабул қилинган, Жумладан, Хитой императори Ву Вонг милoddан аввалги 1220 йилда чиқарган фармонига биноан, маст деб топилган барча шахслар ўлим жазосига тортилган. Қонунлари бу мамлакатнинг барча аҳолиси учун мажбурий бўлган қадимги Ҳиндистон дини шароб ичишни тақиқлаган. Бу қонунни бузган олий касталарнинг баъзи аъзолари ўлим содир бўлгунга қадар қайноқ вино ичишга мажбур бўлганлар, бошқалари маркаланиб, пешоналарига вино идиши тасвири чизиб қўйилган. Мусулмон динида ҳам маст қилувчи ичимликларни ичишни ман этилган. Қадимги Юнонистонда Афина ёзма қонунларининг биринчи тўплами қонун чиқарувчи Дракон томонидан милoddан аввалги 621 йилда чиқарилган. Бу қонунлар жуда шавқатсиз бўлиб, спиртли ичимликлар ичганларга "қатл" жазоси қўлланилган. Кейинчалик Соломон даврида қонунлар бироз енгиллаштирилган, спиртли ичимликлар ичганларни қатл этиш тўхтатилган, бироқ уларга нафрат билан қаралган. Қадимги Римда эркакларга 30 ёшгача, аёлларга эса бутун ҳаёти давомида шароб ичиш тақиқланган. Хотинини маст ҳолатда топган ҳар бир Римлик уни ўлдиришга ҳақли бўлган. Қадимги Спартада қўлларга спиртли ичимликлар ичирилиб, уларни ёшларга намоиш қилишган. Кейинчалик бу ёшларда спиртли ичимликларга нафрат ва қўрқув ҳиссини уйғотган [6,7,11].

Қадим замонлардан ўрта асрларга келиб, ичкиликбозларга нисбатан муносабат анча енгиллашди. Жамиятнинг спиртли ичимликларга бўлган муносабатининг юмшаши XX асрга келиб алкоголизм билан оғриган беморлар сонининг ортишига олиб келди. Жумладан, иқтисодий жиҳатдан ривожланган 15 та мамлакатда алкоголизмнинг тарқалганлиги ўртача йиллик даражаси 1900-1929 йилларда 1000 аҳолига 0,3; 1956-1975 йилларда 12,3ни ташкил қилган бўлса, 1930 йилдан 1965 йилгача алкоголизм билан касалланган шахслар сони 50 мартадан ортиқ кўпайди [14].

1980 - йиллардан бошлаб алкоголизм муаммосини ўрганишга бағишланган йирик эпидемиологик тадқиқотлари олиб борилган; улар алкоголизм ва ичкиликбозликнинг тарқалиши мамлакатдан мамлакатга сезиларли даражада ўзгариб туришини кўрсатади. Бу тадқиқотлар натижалари ривожланган мамлакатлар Америка Қўшма Штатлари, Швейцария ва Швеция, шунингдек Францияда алкоголизм энг кенг тарқалганлигини асослаб берди. Бироқ вақт ўтиши билан кўрсаткичлар ўзгарди; масалан, АҚШда спиртли

ичимликлар истеъмоли камайди, бироқ собиқ Совет Иттифоқи ва Японияда эса - ошди [7,8].

Йигирма биринчи асрнинг бошига келиб, бутун дунёда йилига 200 миллиард литр спиртли ичимликлар ишлаб чиқарилган; барча ривожланган мамлакатларда 15 ёшдан ошган аҳолининг аксарияти, шунингдек 1/6 эркаклар ва тахминан 1/13 аёллар кундалик спиртли ичимликлар истеъмол қилиши аниқланган [11].

Ривожланган мамлакатларда аҳоли жон бошига спиртли ичимликлар истеъмол қилиш йилига 7-14 литрни ташкил этади [16], ривожланаётган мамлакатларда бу кўрсаткич пастроқ, лекин юқорига кўтарилиш тенденцияси мавжуд.

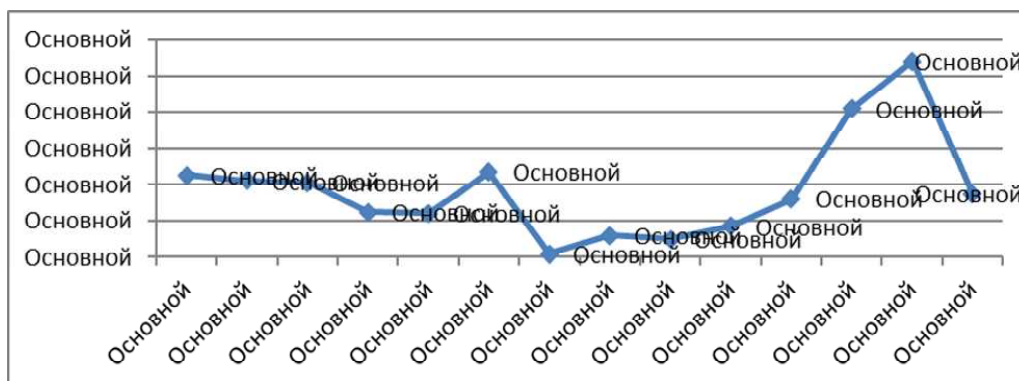
Россияда спиртли ичимликлар истеъмоли турли тарихий даврларда турлича бўлган. Руслар асрлар давомида спиртли ичимликларни ичишган ва улар Европа аҳолисини ичишга ўргатган деган афсоналар мавжуд. Аслида Россия тарихдаги ичкиликбозликка қарши чоралар ишлаб чиққан энг биринчи давлатлардан бири бўлган. Шароб савдосини монополлаштириш бўйича кетма-кет чораларни амалга оширган биринчи подшоолардан бири Иван Грозний бўлган. У яширинча виночилик билан шуғулланиб, шароб сотганларни қаттиқ жазолаган. Пётр I даврида шароб ичганларга "ичкиликбозлик учун" ёзуви бўлган 7 кг оғирликдаги чўян медал осиб қўйилган ва бу одамлар билан муносабат ўрнатилмаган. Россия қонунчилиги ўзининг инсонпарварлиги билан ажралиб турарди: бошқа мамлакатларда ичкиликбозлик учун шафқатсиз жазолар жорий этилган бўлса, Россияда уларга асосан маънавий-маърифий чоралар ва пул жарималари қўлланилган. 1895-йилда чор ҳукумати Россияда спиртли ичимликлар сотиш бўйича давлат монополиясини жорий этди. Шароб ишлаб чиқариш ва сотиш чор Россияси хазинага яхши фойда берди, бюджетдаромадининг учдан бир қисмиспиртли ичимликлар сотишдан олинган фойда ҳисобитга тўлдирилди.

XX ва XXI -асрларда ичкиликбозликнинг кенг тарқалиши рус жамиятини ҳушёрликка ўтишга ундади [11]. 1914-йилда биринчи жаҳон уруши арафасида Россия бўйлаб спиртли ичимликларнинг барча турларини ишлаб чиқариш ва сотишни тақиқловчи Қироллик фармони эълон қилинди [12]. Кучли спиртли ичимликлар фақат ресторанларда сотилган. Бироқ қонунни четлаб ўтишнинг кўплаб усуллари мавжуд бўлсада, бир киши учун ўртача спиртли ичимликлар истеъмоли ўн мартадан кўпроқ камайди. Катта Совет энциклопедияси маълумотларига қўра, спиртли ичимликлар жон бошига 1913-йилда-4,7 литр; 1915-йилда-0,2 литр; 1925 - йилда-0,88 литр; 1940-йилда 1,9 литри истеъмол қилинган.Қироллик фармони чоп этилгандан сўнг 1914 иккинчи ярмида, Санкт-Петербургда мастли оқибатида жиноят қилган маҳбуслар сони 70%га, алкоголизм туфайли ўз жонига қасд қилиш-50% га камайди. Худди шундай натижалар Россиянинг бошқа 9 та вилоятида ҳам кузатилган. Россияда Совет ҳокимиятининг ўрнатилишидан сўнг ҳам алкоголизмга қарши кураш давом эттирилди.

Бироқ 1923-йил 26-августда СССР нинг Марказий Қўмита (ЦИК)си алкоғолли ичимликлар ишлаб чиқариш ва савдосини қайта тиклаш тўғрисида фармон чиқарди. Бироқ, 1929 да Совет Иттифоқи ҳукумати ва маҳаллий ҳокимият органлари пиво дўконлари ва бошқа ичимлик муассасаларини оммавий ёпишга киришдилар, уларни ошхона ва чойхоналарга айлантирдилар.

"Хушёрлик ва маданият" журналининг нашри ташкил этилиб, унда ичкиликбозликга қарши кураш ва соғлом турмуш тарзи тарғиб қилинди. Кейинчалик алкогольга қарши Қонунлар 1958, 1972-йилларда ишлаб чиқилди. СССРда спиртли ичимликларни истеъмол қилиш барқарор равишда ошди ва шунинг учун 1985-1987 йида маъмурий ва жиноий жазолар, шунингдек хушёрликни интенсив тарғиб қиладиган янги алкогольга қарши кураш компанияси ташкил қилинди.

1987 йилда иқтисодий инқироз туфайли спиртли ичимликлар ишлаб чиқариш ва истеъмол қилишга қарши кураш ва хушёрликни фаол тарғиб қилиш тўхтатилди. 1994-йилга келиб аҳоли жон бошига ўртача спиртли ичимликлар истеъмол қилиш Россияда ўлим даражасининг ўсишига олиб келди [12]. 1860-1990 йилларда СССРда аҳоли жон бошига спиртли ичимликларни истеъмол қилиш динамикасини расмда кўрсатилган.

Расм. СССРда алкогольни ўртача жон бошига истеъмол қилиш (литрда)

Расмда келтирилган маълумотлар ва шу даврлардаги амалдаги Қонунчилик билан солиштирилса, спиртли ичимликлар истеъмол қилиш ва ичкиликбозликка қарши ишлаб чиқилган қонунлар ўртасида бевоқифлик борлиги кўринади. Чекловчи чора-тадбирлар остида спиртли ичимликларни истеъмол қилиш камайганлиги аниқланди.

Бугунги кунда Республикамизда ЖССТ: алкоголь истеъмоли бўйича дунёдаги мамлакатлар рейтинг бўйича аҳоли жон бошига ўртача 2,7 литр соф спирт истеъмол қилинади. Мамлакатимиз дунёдаги 189 мамлакат орасида аҳоли жон бошига алкоголь истеъмоли бўйича 137-ўринни эгаллайди. Қўшни республикалар билан солиштирганда масалан, Қозоғистон 76, Қирғизистон 96, Туркменистон 107, Тожикистон эса 131, Хитой 82-ўринни эгаллаб турибди [16].

Сўнгги йилларда мамлакатимизда аҳоли саломатлигини муҳофаза қилиш, соғлом турмуш тарзини тарғиб қилиш, сурункали касалликларнинг олдини олишга қаратилган кенг кўламли чора-тадбирлар амалга оширилмоқда. Жумладан, алкоголизмга қарши кураш ва соғлом турмуш тарзи сиёсати қуйидаги қонун ва қоидаларни ўз ичига олади [1,2,3].

"Алкоголь ва тамаки маҳсулотларининг тарқатилиши ҳамда истеъмол қилинишини чеклаш тўғрисида" ги Ўзбекистон Республикаси қонуни 2011 йил, 26 август;

"Алкоголь ва тамаки маҳсулотларининг тарқатилиши, ҳамда истеъмол қилинишини чеклаш тўғрисида" ги Ўзбекистон Республикаси қонунини амалга ошириш чора-тадбирлари ҳақида Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг Қарори 07.03.2012 й. №65 чакана савдо ва умумий овқатланиш соҳасида;

Иш ва бошқа жамоат жойларида тамаки маҳсулотларидан фойдаланганлик учун жарима солиш ва жамоат транспортида алкоголь ва тамаки маҳсулотларидан фойдаланганлик учун жарималарни ошириш тўғрисида "Ўзбекистон Республикасининг айрим қонун ҳужжатларига ўзгартириш ва қўшимчалар киритиш тўғрисида" ги 29.12.2015 йилдаги ЎРҚ-396-сон Қонуни;

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2016 йил 16 сентябрдаги "Алкоголли маҳсулотлар билан чакана савдо қилиш қоидаларига ўзгартиш ва қўшимчалар киритиш тўғрисида" ги ПФ-2597-сонли Фармони;

Соғлиқни сақлаш вазирлигининг буйруғи 2016 йил 30 ноябр №70, ва Адлия вазирлигининг №2840-сонли буйруғи: спиртли ичимликлар ва тамаки маҳсулотларидан фойдаланишга рухсат бермайдиган огоҳлантиришларни киритиш ва жойлаштириш тартибини тартибга солиш, шунингдек, жамоатчиликни тамаки маҳсулотларидан фойдаланиш учун мўлжалланган жойлар ва ёки бинолар ҳақида хабардор қилиш;

Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2017 йил 13 сентябрдаги қарори "Бирламчи тиббий-санитария ёрдами муассасаларида тиббий хизматлар сифатини яхшилашга, ўтказилаётган профилактика тадбирларининг самарадорлиги учун масъулиятни оширишга доир қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида" ги 718 - сонли Қарори;

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 7 февральдаги "2017-2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устивор йўналиши бўйича Ҳаракатлар стратегияси" ПФ-4947-сонли Фармони,

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 29 мартдаги "Ўзбекистон республикасида бирламчи тиббий-санитария ёрдами муассасалари фаолиятини ташкил этишни янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида" ги ПҚ-2857-сонли Қарори.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 3 июндаги "Жисмоний маданият ва оммавий спортни янада ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида" ПҚ-3031-сонли Қарори;

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018 йил 5 мартдаги "Жисмоний тарбия ва спорт соҳасида давлат бошқаруви тизимини тубдан такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида" ги ПҚ-5368-сонли Фармони;

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018 йил 18 декабрдаги "Юқумли бўлмаган касалликлар

профилактикаси, соғлом турмуш тарзини қўллаб-қувватлаш ва аҳолининг жисмоний фаоллиги даражасини ошириш чора-тадбирлари тўғрисида"ги ПҚ-4063-сонли қарори, ва шу қарорга мувофиқ 2019 - 2022 йилларда юқумли бўлмаган касалликлар профилактикаси, аҳолининг соғлом турмуш тарзини қўллаб-қувватлаш ва жисмоний фаоллиги даражасини ошириш чора-тадбирлари дастури;

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018 йил 7 декабрдаги "Ўзбекистон Республикаси соғлиқни сақлаш тизимини тубдан такомиллаштириш бўйича комплекс чора-тадбирлари тўғрисида"ги ПФ-5590-сон Фармони, ва шу фармонга мувофиқ 2019 - 2022 йилларда юқумли бўлмаган касалликлар профилактикаси, аҳолининг соғлом турмуш тарзини қўллаб-қувватлаш ва жисмоний фаоллиги даражасини ошириш Концепцияси ва 2019 - 2022 йилларда юқумли бўлмаган касалликлар профилактикаси, аҳолининг соғлом турмуш тарзини қўллаб-қувватлаш ва жисмоний фаоллиги даражасини ошириш чора-тадбирлари Дастури тасдиқланди.

Умуман олганда, Ўзбекистонда ичкиликбозликка қарши сиёсат ва қоидаларни анча кучли деб ҳисоблаш мумкин. Ўзбекистонда алкогольга қарши чора-тадбирларни амалга ошириш билан боғлиқ жорий ҳолат алкогольли ичимликларга акциз солиғини ошириш акциз маркарарисиз спиртли ичимликларни сотиш тақиқланади. Акциз солиғи ставкалари ҳар йили нарх динамикаси, сотиш ҳажми, инфляция ва бошқа омиллар асосида оширилади. Шунга қарамай, турли спиртли ичимликлар учун ўртача чакана нарх ЖССТ Европа минтақасидаги мамлакатлар учун нарх оралигининг пастки қисмига тўғри келади. Тақиқларни белгилаш ёки реклама бўйича мураккаб чекловлар (турли хил оммавий ахборот воситаларида) спиртли ичимликларни рекламасини чеклаш қоидаларини ўз ичига олади. Алкоголли ичимликларнинг ҳар қандай рекламаси, жумладан, тадбирларга ҳомийлик қилиш ва кийим-кечакларга товар белгиларидан фойдаланиш тақиқланади. Спиртли ичимликларни истеъмол қилишни рағбатлантириш тақиқланади. Спиртли ичимликлар фақат савдо лицензиясига эга бўлган чакана савдо нуқталарида сотилиши мумкин. Чакана савдо воситалари ҳам чекланган; масалан, улар таълим, спорт ёки диний муассасалардан камида 500 метр радиусда жойлашмаслиги керак. Бундан ташқари, бир мижозга алкоголь порциядан максимал сонини тартибга солишчи қоидалари бор, шунингдек маст одамларга спиртли ичимликлар сотиш рад этилади. Алкоголни йиғирма ёшга тўлмаган шахсларга сотиш тақиқланади.

Спиртли ичимликлар ичиб автотранспорт воситалари бошқариш ман этилган, шунингдек ҳушёрликни текшириш пунктларида қондаги спирт миқдори текширилади. Спиртли ичимликлар таъсири остида автотранспорт воситалари бошқаришга жарималар жуда юқори. Жумладан, энг кам иш ҳақининг 25 баробаригача жарима ёки 1 йилдан 3 йилгача озодликни чеклаш жазаси қўлланилади.

Хулоса

Хулоса қилиб шунини такидлаш мумкинки, алкоголизмга қарши кураш, аҳоли ўртасида соғлом турмуш тарзини тарғиб қилишга қаратилган чора тадбирлар ўтказилишига қарамасдан Республикаларимизда, бутун дунёдаги каби алкоголизм муаммоси долзарблигича қол-

моқда. Алкоголизм ва спиртли ичимликларни истеъмол қилиш ҳар қандай жамият ва умуман цивилизациянинг ривожланишига тўсқинлик қилади. Ичкиликбозлик ва алкоголизмнинг ижтимоий оқибатлари жуда кенг бўлиб, жамиятнинг кўп жиҳатларига салбий таъсир кўрсатади. Тиббий ва демографик оқибатлар, аҳоли саломатлик даражасининг пасайиши, касалланишнинг ортиши, аҳолининг муддатидан олдин ўлими, oilalarнинг бузилиши ва болаларнинг эътиборсизлигида намоён бўлади, бу эса ўз навбатида болаларнинг ичкиликка эрта берилишига олиб келади. Иқтисодий муаммолар моддий ресурсларни йўқотиш, меҳнат унумдорлиги камайитириши ва касалликлар туфайли вақтинчалик меҳнат қобилиятини йўқотиш ва ногиронликнинг ортиши билан боғлиқдир. Шунинг учун ҳозирги иқтисодий шароит ва соғлиқни сақлашни ислоҳ қилиш даврида республикаларимизда алкоголизмнинг тарқалганлиги, алкоголизм оқибатида келиб чиқадиган тиббий - иқтисодий зарарни баҳолаш, аҳоли ўртасида зарарли одатлар хусусан, ичкиликбозлик профилактикаси, соғлом турмуш тарзини кенг тарқиб этишга илмий асосланган чоралар ишлаб чиқишга қаратилган илмий тадқиқотларни олиб бориш мақсадга мувофиқ бўлади.

АДАБИЁТЛАР РЎЙХАТИ:

1. Ўзбекистон Республикаси қонунлари.
2. Ўзбекистон Республикаси Президентининг Фармон ва Қарорлари.
3. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг Қарорлари.
4. Ашуров З. Ш., Ходжаева Н. И. Особенности психотерапии алкогольной зависимости у пациентов с девиантным поведением/ Методические рекомендации. - Ташкент. - 2012. - 24 с.
5. Ашуров З.Ш. Девиант ҳулқ - атворли беморларда алкоголизм ва наркоманиянинг клиник хусусиятлари// докторлик дисс.- автореферати Т-2017 й, 59 бет
6. Гринченко Н.А. Трезвый образ жизни: практикум по теории и методике трезвой работы. - Рабочая тетрадь № 1. - Елец: ЕГУ им. И.А. Бунина, 2012. - 69 с.
7. Короленко Ц.П., Завьялов В.Ю. Личность и алкоголь. - Новосибирск: Наука, 1987. - 170 с.
8. Лисицын Ю. П., Копыт Н. Я. Алкоголизм (социально-гигиенические аспекты). - 2-е издание, переработанное и дополненное. - М: Медицина, 1983. - 233 с.
9. Ловчев В.М. Римские философы I века до н. э. о психоактивных веществах. Учебно-методическое пособие. - Казань: Казанский филиал Челябинского танкового института, 2001. - С. 7-9.
10. Минаков С.Н. Медико-социальные аспекты и распространённость алкоголизма среди различных групп населения (на примере отдельного муниципального образования): Автореф. дис. ... канд. мед.наук: 14.00.33; Московская медицинская академия. - Москва, 2008. - 25 с.
11. Мирошниченко Л. Д. Алкоголизм // Большая российская энциклопедия / С. Л. Кравец. - М: Большая Российская энциклопедия, 2005. - Т. 1. - С. 500-502. - 768 с. Рошина Я. М. Динамика и структура потребления алкоголя в современной России / Вестник Российского мониторинга экономического положения и здоровья населения НИУ ВШЭ. 2012. № 2. С. 238-257.
12. Сахаров А.В. Эпидемиологическая ситуация по алкогольной зависимости в субъекте РФ (модель изучения и система мониторинга): Дис.... докт. мед.наук: 14.01.27; Читинская Государственная Медицинская академия - 2012. - 295 с.
13. European Status Report on Alcohol and Health 2010 / World Health Organization 2010. - P. 25-36, 290-295.
14. Holder H. International guide for monitoring alcohol consumption and related harm. WHO/MSD/MSB/OO.4. / H. Holder // World Health Organization, 2000. - P. 3-15.
15. Global Status Report on Alcohol and Health 2011 (англ.). World Health Organisation.
16. www.who.int/substance_abuse/publications/global_alcohol_report/en

Келиб тушган вақти 09.11. 2020